

სოსლან სურმანიძე

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი

კიდევ ერთხელ შოთა რუსთაველის რელიგიური აღმსარებლობის შესახებ

ერთ-ერთი ვერსიის მიხედვით, პოეტი ყოფილა დიდი მოხელე თამარ მეფის სამეფო კარზე; როგორც ჩანს, აქტიური მონაწილეც ქვეყნის პოლიტიკური საკითხების გადაწყვეტისას (სავარაუდოდ შოთა მეჭურჭლეთუხუცესი იყო). მას ევალეობდა ქართულ საკულტო ძეგლებზე, მ. შ. ჯვრის მონასტერზე ზრუნვა. ცნობილი მოსაზრების თანახმად, პოეტი სიცოცხლის ბოლოს გაემგზავრა იერუსალიმში და აღიკვეცა ბერად, იქვეა დასაფლავებული.

არის კიდევ ერთი ვერსია პოეტის წარმომავლობის შესახებ, რომელიც პავლე ინგოროყვამ გამოთქვა თავის მონოგრაფიაში “რუსთაველიანა“. ამ თვალსაზრისის მიხედვით, შოთა რუსთაველი ეკუთვნოდა უმადლესი არისტოკრატიის წრეს. ეს დასტურდება პოემის შინაარსით. მას კარგად ესმოდა სამხედრო საქმე და მისი ისეთი ნიუანსები, რომელთაც გამოცდილი სარდალი უნდა ფლობდეს.

შოთა რუსთაველმა, როგორც ჩანს, ბრწყინვალე განათლება მიიღო ჯერ საქართველოში, იყალთოს აკადემიაში, შემდეგ ბიზანტიაში შეისწავლა ბერძნული, არაბული და სპარსული ენები, იცნობდა არა მარტო ქართველ მოაზროვნეთა ნაშრომებს, არამედ ანტიკურ ფილოსოფიას, ემპედოკლეს, ჰერაკლიტეს, პლატონის ნაშრომებს, აღმოსავლურ ლიტერატურას (ფირდოუსი, გურგანი, ნიზამი და სხვა). პოემიდანა სევვე იკვეთება ავტორის განსწავლულობა ასტრონომიაში.

ეპოქა, საზოგადოება და გარემო, რომელშიც ცხოვრობდა რუსთაველი იყო ქართული კულტურის ზენიტის პერიოდი — ოქროს ხანა, როცა ქართული სახელმწიფო უძლიერესი იყო თავისი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობით, პოლიტიკური ვითარებით და გამოირჩეოდა განათლების მაღალი დონით, როცა გელათის აკადემია იწოდებოდა “მეორედ იერუსალიმად“.

პოემის ავტორის რელიგიურობის მიმართ ინტერესმა ქართველ სამეცნიერო საზოგადოებაში ადრევე იჩინა თავი.

პოეტის მსოფლმხედველობა საერთოდ და მისი რელიგიური აღმსარებლობა „ვეფხისტყაოსნის“ კვლევის პერიოდში მრავალმხრივი პაექრობის საგანი გამხდარა. მეცნიერთა ერთი ნაწილი მიიჩნევდა, რომ რუსთაველი ქრისტიანი არ იყო და ნაწარმოებში გადმოცემული აზრები ქრისტიანობისათვის მიუღებელია, მაგ.: აკად. ნიკო მარმა პირველმა მიუთითა რუსთაველის შემოქმედების ანტიქრისტიანულსა და ანტიეკლესიურ ბუნებაზე. მან სამართლიანად აღნიშნა შოთას მსოფლგაგების პრინციპულად მონოთეისტური ხასიათი, მაგრამ, სამწუხაროდ, უსამართლოდ გაამაჰმადიანა „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი. „ჩვენი საკითხისათვის გადამწყვეტია, - წერს აკადემიკოსი - რომ პოეტმა არც ერთ ადგილზე არ უღალატა თავის წარმოდგენას მუსლიმანურ ერთ ღმერთიანობაზე, ესე იგი, „ერთია ღმერთი და არავის და არავინ არ არის გარეშე მისსა“. პოემაში ვერ ვპოულობთ სამების ვერც ერთ მითითებას და ასევე მის დასახელებას. არსად არ გვხვდება ქრისტიანული წმინდანი, არც ღვთისმშობელი. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ შემდგომში მან უარყო აღნიშნული ფაქტი და „ვეფხისტყაოსანი“ მიიჩნია ქრისტიანულ ნაწარმოებად.

მსგავსი შეხედულების იყო ქართლის ეპისკოპოსი ტიმოთე გაბაშვილი, რომელმაც XVII საუკუნის შუა წლებში ჩამოგვიტანა ძვირფასი ცნობები იერუსალიმში არსებულ რუსთაველის პორტრეტზე. მისი აზრით, „ვეფხისტყაოსანში“ აღწერილი სასიყვარულო ამბები უარყოფითად მოქმედებს ქართველ ქალთა ზნეობაზე, ამ მიზეზით იგი იდევენბოდაო XIII-XIV სს.-დან. თუმცა არ შეიძლება მთლად სანდო იყოს ტიმოთეს შენიშვნა, რადგან, როგორც ჩანს, იგი ნაწარმოების სიღრმეებს ვერ სწვდება და მხოლოდ ზედაპირული დასკვნებით შემოიფარგლება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ თვითონ ტიმოთეც საეჭვო ქრისტიანია და ქრისტიანობაც თავისებურად ესმის (ეკაშვილი).

„ვეფხისტყაოსნის“ კითხვას კრძალავდა ანტონ კათალიკოსიც, რადგან მასში მხოლოდ საერო ხასიათს ხედავდა, საერო სიბრძნე კი მდაბალ სიბრძნედ მიაჩნდა. „აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ კითხვა ეკრძალება სასულიერო პირებს, რად-

გან მისი ავტორი ქადაგებს ხორციელ სიყვარულს და ქრისტიანულ სამებას არსად არ ახსენებს. თუმცა, კათალიკოსს მხარს არ უჭერდნენ მისი თანამედროვე კლასიკურად მოაზროვნენი, მაგალითად მეფე გიორგი VIII აღიღებდა „ვეფხისტყაოსანს“. ამავ პერიოდში მრავლდება “ვეფხისტყაოსნის” ხელნაწერები (სი-რაძე: კულტურა და სახისმეტყველება).

აკადემიკოსმა კ. კეკელიძემ 1924 წელს გაილაშქრა რუსთაველის მაჰმადიანად აღიარების წინააღმდეგ. იგი მიიჩნია ქრისტიანად, ხოლო პოემის პირველწყაროდ ბიბლია აღიარა. მომდევნო წლებში მან კიდევ უფრო განავითარა თავისი თვალსაზრისი, საგანგებოდ შეისწავლა რუსთაველის მსოფლმხედველობის საკითხები, ვრცლად მიმოიხილა პოეტის რელიგიურ-ფილოსოფიური შეხედულებანი, კრიტიკულად გააანალიზა რუსთაველოლოგთა ნააზრევნი, დამაჯერებლად დაადასტურა შოთას ქრისტიანობა, დამატებით გამოავლინა პოემის ბიბლიური წყაროები და განაცხადა: თუ საქართველოს იმდროინდელ მდგომარეობას გავითვალისწინებთ და თან არ მოვინდომებთ პოეტი რეალურ მშობლიურ ნიადაგს მოვგლიჯოთ, კატეგორიულად უნდა ვთქვათ, რომ ის არ არის არც მაჰმადიანობის, არც მანიქეიზმის და არც სოლარული პაგანიზმის მიმდევარი, ის ქრისტიანია; ეჭვიმუტანლად შეიძლება ითქვას, რომ ავტორი პოემისა ქრისტიანია.

ამის დასამტკიცებლად მკვლევარმა დაიმოწმა შემდეგი: რუსთაველი იცნობს ქრისტიანობის ზოგიერთ რიტუალურ მოვლენას, ასახელებს ბიბლიურ პერსონაჟებსა (ადამს, დავითს, კაენსა და სხვ.) და გეოგრაფიულ პუნქტებს (ბისონი, გაბაონი, ედემი და სხვ.), ესეხება ქრისტიანული მოძღვრების პირველწყაროს - ბიბლიას, მის პოემაში გვხვდება სპეციფიკური ქრისტიანული აზრები. ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი და დამახასიათებელია ამ მხრივ ის აზრები და ციტატები, რომლებიც პოეტს უხვად მოჰყავს ბიბლიიდან.

მსგავსი შეხედულებისანი იყვნენ მკვლევრები: ვ. ნოზაძე და ა. გაწერელია. მას შემდეგ, რაც ცნობილი გახდა მათი კვლევაძიების შედეგები, დებულებათა დასადასტურებლად წარმოდგენილი საილუსტრაციო მასალა, ლოგიკური მსჯელობა და მტკიცე არგუმენტაცია, თითქმის არავის უცდია დასახელებულ მოღვაწეთა თვალსაზრისის უარყოფა, პირიქით, მკვლევარნი განაგრძობ-

დნენ ძიებას, ავლენდნენ დამატებით საბუთებს და გულმოდგინედ ცდილობდნენ რუსთველის ქრისტიანობის დამტკიცებას.

საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა კ. ცინცაძემ 1936 წელს დაწერა საყურადღებო ნაშრომი „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მსოფლმხედველობისათვის, რომელშიც რუსთველის ქრისტიანული მსოფლმხედველობის წარმოსაჩენად და დასადასტურებლად პოემის ცალკე სტროფები და სტრიქონები შეუდარა ქრისტიანული სწავლის პირველწყაროს - საღვთო წერილს. თავისთავად ცხადია, რომ დროისა და მოცალეობის უქონლობის გამო ვერ შეძლო ყველა სტროფის აღნუსხვა, დაიმოწმა მხოლოდ ზოგიერთი, მაგრამ შესწავლილი მასალის საფუძველზე დაასკვნა, რომ “ვეფხისტყაოსნის“ თითქმის ყველა სტროფი მაჩვენებელია შოთას ქრისტიანობისა. მისი განცხადებით, შოთა პოეტია და არა მქადაგებელი ან ღვთისმეტყველი, რომელთათვის სავალდებულოა საღვთო წერილის ტექსტის უცვლელად მოყვანა. ამასთან ერთად, უნდა გვახსოვდეს, რომ რუსთველი გვიხატავს სამუსულმანო მსოფლიოს, რის გამოც განცხადებულად, პირდაპირ საქრისტიანო სწავლის პირველწყაროს ადგილების მოყვანა შეუფერებელი იქნებოდა. შოთას სტროფებსა და საღვთო წერილის ტექსტებს შორის არის, უმეტეს შემთხვევაში, არსებითი, შინაგანი მსგავსება. და თუ საღვთო წერილის გარდა შოთა სარგებლობს და მოჰყავს სხვადასხვა ფილოსოფოსთა, მწერალთა და მოძღვართა აზრები, ეს საზოგადო ხდის ქრისტიანულ მსოფლმხედველობას. კ. ცინცაძემ შემდეგ დაიმოწმა რამდენიმე ათეული ნაწყვეტი (სტროფი, ტაეპი, გამონათქვამი და ა.შ.) “ვეფხისტყაოსნიდან“ და ბოლოს განაცხადა: კმარა! თითქმის ყველა სტროფი მაჩვენებელია ავტორის ქრისტიანობისა და მისი მსოფლმხედველობაც ქრისტიანულია!

გასული საუკუნის 40-იანი წლებიდან რუსთველოლოგიაში იწყება ახალი ეტაპი, როდესაც რუსთველის მსოფლმხედველობის შესწავლა და შეფასება ხდება ანტიკური, შუასაუკუნეებისა თუ რენესანსის ეპოქის სხვადასხვა ფილოსოფიურ სისტემათა საფუძველზე. ამ პრობლემის გარშემო მანამდე არსებულ თეორიათა (მაჰმადიანობა, მანიქეველობა, სოლარიზმი, და ა.შ.) კრიტიკული განხილვის შედეგად მოსე გოგიბერიძემ რუსთველის რელიგიურ-ფილოსოფიური აზროვნებისა და ესთეტიკური მსოფლმხედველო-

ბის წყაროდ და საფუძვლად არაბული არისტოტელიზმი მიიჩნია, შალვა ნუცუბიძემ - არეოპაგიტული ფილოსოფია (1942 წელს მეცნიერმა ჩამოაყალიბა ახალი თვალსაზრისი არეოპაგიტული კორპუსის ავტორის, ფსევდო დიონისე არეოპაგელისა“ და პეტრე იბერიელის იგივეობის შესახებ). „ვეფხისტყაოსნის“ ჰუმანისტური პათოსიდან გამომდინარე, შალვა ნუცუბიძემ ევროპული რენესანსის ანალოგიით რუსთველის აზროვნებას რენესანსული უწოდა, ოღონდ, საქართველოს გეოგრაფიული და ნაციონალური თავისებურებების გათვალისწინებით, მან დასავლური რენესანსის საპირისპიროდ შემოიტანა ტერმინი აღმოსავლური რენესანსი და რუსთველი აღმოსავლური რენესანსის წარმომადგენლად დასახა. შალვა ნუცუბიძის აღნიშნული თეორია მოგვიანებით გააკრიტიკა ელგუჯა ხინთიბიძემ, რომელმაც ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მსოფლმხედველობისადმი მიძღვნილ მონოგრაფიაში (1975) დაადასტურა, რომ რუსთველის მსოფლმხედველობაში ასახულია გვიანდელი შუასაუკუნეების ქრისტიანული პრობლემატიკა, რომელიც შემდგომში ევროპაში რენესანსულ აზროვნებაში გადაიზარდა და რომ რუსთველის შემოქმედების რენესანსული ელემენტი ევროპული, ქრისტიანული (და არა აღმოსავლური) ტიპისაა.

აღორძინების ხანაში პოემამ განსაკუთრებით დიდი გავლენა იქონია არჩილის, ვახტანგ მეექვსისა და დ. გურამიშვილის შემოქმედებაზე. ვახტანგ მეექვსეს 1712 წლის გამოცემაში „ვეფხისტყაოსანს“ ალეგორიულ თხზულებად მოიაზრებს და მასში საერო ელემენტებსაც ხედავს და სასულიეროსაც (მაგ: მიჯნურობა-მისტიკურ ალეგორიზმს ემყარება და ღვთის სიყვარულს გულისხმობს). ცხადია, ამგვარი გაგებით ვახტანგი ცდილობდა პოემა იმათგან დაეცვა, ვინც საერო თხზულებებს საერთოდ უარყოფდა და ნაწარმოებს მასში მოცემული სასულიერო შინაარსის მიხედვით აფასებდა.

ცნობილია, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ-ერთი მიზანი იყო ხელისუფლების ცვლის მოდელის ანალიზი და ქალის გამეფების კანონიერების დასაბუთებაც (ფუტკარაძე, 2012). ეს ფაქტი ცხადყოფს, რომ შოთა რუსთაველი იყო მე-12 საუკუნის ძლიერი ქრისტიანული საქართველოს ერთ-ერთი წარჩინებული მესვეური; ამ პერიოდში საქართველო იყო ძლიერი ქვეყანა,

რომელსაც თავისი განსაკუთრებული ადგილი ჰქონდა არამხოლოდ წინა აზიის რეგიონში; შესაბამისად, ლოგიკურია დავუშვათ, რომ წამყვანი ქრისტიანული სახელმწიფოს ერთ-ერთი წარჩინებული პირი იყო ქრისტიანი, რომელმაც ასევე კარგად იცოდა სხვა რელიგიური კონფენსიების არსი და ანტიკური ფილოსოფია.

დამოწმებული ლიტერატურა:

კეკელიძე 1980: კეკელიძე კ. ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, თბ., 1980.

სირაძე 2008: სირაძე რ, კულტურა და სახისმეტყველება, თბ., ინტელექტი, 2008.

სირაძე 2005: სირაძე რ, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, თბილისი 2005.

ფუტკარაძე 2012: ფუტკარაძე ტ., “შოთა რუსთაველის “ვეფხისტყაოსანში“ აღწერილი სახელმწიფოების მახასიათებლები /პრობლემებისა და წარმატების მიზეზები/; ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის წელიწდეული, IV, ქუთაისი, 2012; მოხსენებად წაკითხულ იქნა ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის IV საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე /მიეძღვნა “ვეფხისტყაოსნის” პირველი ბეჭდური გამოცემის 300 წლისთავს/, 20-21 ოქტომბერი, 2012 წ. ქუთაისი.

ხინთიბიძე 1993: ხინთიბიძე ე, შუა საუკუნეობრივი და რენესანსული „ვეფხისტყაოსანში“, თსუ 1993.

შოთა რუსთაველი 1966, შოთა რუსთაველი, საიუბილეო კრებული, თბილისი 1966;

შოთა რუსთაველი 1966, შოთა რუსთაველი, ისტორიულ - ფილოლოგიური ძიებანი, თბილისი 1966.

<http://corpora.iliauni.edu.ge/sites/default/files/shota%20rustaveli%200da%20misi%20poema.pdf>

SOSLAN SURMANIDZE

St. Andrew the First-Called Georgian University of
the Patriarchate of Georgia

Once again for Shota Rustaveli's faith

Shota Rustaveli is one of the dominant figures of the XII century Georgian reality (the main aspect of his identity is the Rustaveli great expression Expressions of interest have appeared in the Georgian scientific community.

In our opinion, "The Knight in the Panther's Skin" is the influence of western and eastern cultures, created by the creation of the original Georgian roots, as for the epochal problems, "The Panther's Skin" is created in the Christian culture of culture where the Christian culture has reached the level that I have received in Europe Renaissance, or revival time. "The Knight in the Panther's Skin" can be said to be the works of the transition phase, but I agree. Khintibidze and I believe that he is a medieval work by renaissance elements.

The only Christian religion that confirms the belief in Rustaveli's belief is that it includes non-Christian elements, among them the most important and emphasizing the antiquity philosophy. The Georgian culture of Rustaveli was familiar with philosophical sources, confirming many of the time in Georgian writing.

Rustaveli is a Christian and philosopher poet.